

УДК
316.774/.776:305(497.11)"2013"
305-055.2:316.752(497.11)
Кратко или претходно саопштење

Ива Мулић
Факултет за медије и комуникацију
Универзитет "Сингидунум"

„Жене”

Нови национални родни модел и политика репрезентације

Рад се бави медијском изградњом новог родног модела жене на тлу Србије као последице промене доминантне националне идеологије. Као пример узета је дневна токшоу (*talkshow*) емисија „Жене” на Телевизији „Прва”, а анализирају се традиционални елементи овог жанра, његова неодвојивост од идеје женскости и женске публике, као и новине које ова специфична емисија уводи.

Кључне речи: родни модел, репрезентација, идеологија, токшоу.

Овај текст бави се анализом токшоу (*talkshow*) емисије „Жене” која се већ две године емитује на телевизији „Прва”. Познати феминистички аргумент да је лично политичко овде је попримио потпуно другачије димензије. Сведоци смо случаја да се на најразличитије начине, махом медијским средствима, политичко формулише и као пожељно лично, те уместо да се полази од појединачног ка општем, појединачно/лично/приватно се медијски формира и презентује тако да буде у сагласју са доминантном политичком идеологијом. Но, све се ово мора одиграти брзо и ефектно, да би се створила илузија да је управо тај модел постојећи, само медијализован али не и конструисан. Масовним медијима, односно националним телевизијским мрежама, припада задатак да изграде тај родни модел, те је потребно да се поставе као прогресивни чиниоци и ускладе репрезентацију са идеологијом. Иако многи телевизијски жанрови у себи носе погодност за идеолошку манипулацију родом, ријалитији (*reality show*), токшоу (*talkshow*) и емисије које се емитују уживо најнепосредније се баве идентитетима, најлуцидније укључују или искључују путем модела репрезентације, а како оперишу,

условно речено, реалним догађајима и околностима, најпогодније су за успостављање норматива.

Токшоу, баш због привидне спонтаности и демократичности, експлицитно представља нови родни модел као нешто нормално, природно и постојеће, крећући се у интертекстуалним односима који се тичу женскости: образовања жена, интересовања, контекста њиховог живота, потрошње производа, видљивости у јавности, видљивости у медијима итд. Аутори/ауторке оваквих емисија схватају да је њихова права моћ у томе што се формира управо у поменутиим интертекстуалним просторима, повезујући публику, идеју рода, телевизијску индустрију, садржај и политику путем културолошких пракси.¹

Жанрови дефинисани као типично женски, формирају се првенствено у конструкцији наратива у складу са претпостављеном женском жељом и процесима идентификације.² За разлику од сапунских серија или мелодрама, које су играни жанрови, они који претендују на реалност, далеко су сложенијег замаха.

Женски ТВ текст

Дневна токшоу емисија „Жене” на телевизији „Прва”, у кратком року понудила је српској публици неопходан концепт телевизијског текста. Придржавајући се основа токшоу жанра, ТВ серија „Жене” покрива најважније његове норме: одговарајући термин емитовања (касно поподне, вече), присуство и често укључивање публике, одговарајуће госте (анонимне особе које говоре са позиција личног искуства) као и стручњаке и стручњакиње из разних области. Искорак је у томе што емисију води чак пет водитељки.

Такође, битно је да овај жанр, гледано из призме телевизијске продукције, јесте најјефтинија варијанта телевизијске емисије, те се акценат неумитно ставља на садржај. Скромност средстава а богатство садржаја емисије испоставило се као изузетна база за стварање утицаја на разне аспекте живота, од перципирања рода, до поделе родних улога, постављања стандарда лепоте, понашања, обликовања укуса и конзументских навика.

¹ Џејсон Мител, „Културолошки приступ теорији телевизијских жанрова”, *Трећу програм* 150, 2011, 18. <http://www.radiobeograd.rs/download/Casopis/broj150.pdf> (преузето 20. 8. 2013)

² Annete Kuhn, “Women Genre`s: Melodrama, Soap Opera and Theory”, у *Feminist Television Criticism: A Reader*, уреднице Charlotte Brunsdon и Lynn Spigel, Milton Keynes: Open University Press, 2007, 225.

Формално посматрано, дневни токшоу је емисија најчешће у поподневним часовима, вођена од стране једног или више домаћина или домаћице, уз обавезно присуство публике и гостију у студију. Иако телевизијски жанр, токшоу је у тесној вези са публиком, јер проблемски конструисан текст емисија који се заснива на размени мишљења и ставова нужно тражи учествовање публике, било да је она у студију или да програм прати од куће. Како је циљна група овог поджанра женска популација, под том претпоставком се ствара текст који би требало да задовољи интересовања, жеље и укуси жена различитих старосних доби, односно оних потреба које важе за типично женске. Незаобилазно у тумачењу публике је, за почетак, њено присуство, стога се женски жанрови уско везују за динамику дана просечне жене, односно претпостављен распоред посла који би у датом тренутку омогућио одмор уз телевизијски програм.³

Потом, под претпоставком женске публике, ствара се одређена врста врзиног кола која, чини се, заиста функционише. Анализа текста показује да се акценат ставља на изузетно емотивне садржаје, тачније да претпоставља одређене атрибуте своје циљне женске групе (саосећајност, разумевање, пожртвованост, пасивност, толеранцију⁴). Али, са друге стране, ти садржаји, иако циљају на такву групу као већ предодређену и дефинитивну, и сами имају удела у формирању групе као такве.⁵ Та форсирана емотивност изазвала је критику да се науштрб ње ствара низ негативних нуспродуката који такође важе за одлике жанра. На пример, нетачне или непотпуне информације, објављивање екстремних и строго личних исповести, бурне реакције публике, третирање људи као категорија и прелажење у социјалну гротеску. Овај спорни приступ свакако је наилазио и још увек наилази на опречне реакције. У истраживању које је спровео Џејсон Мител (Jason Mittel), о реакцијама и односу публике према различитим конкретним емисијама токшоу жанра, емисија коју је приредила и водила Опра Винфри (Oprah Winfrey) једина је из овог жанра према којој се публика односи са поштовањем, описујући је у интервјима атрибутима као што су: инспиративно, информативно, вредно поштовања.⁶ Отуда није ни чудно што је у формулацији емисије о којој је овде реч,

³ Ibid, 227.

⁴ Ibid, 230.

⁵ Ibid.

⁶ Jason Mittel, "Audiences Talking Genres: Television Talkshow and Cultural Hierarchies", *Journal of Popular Film and Television* 31, 2003, 44.

изабрана проверена варијанта стара две деценије, коју је учврстила управо Опра поставши тиме нова икона како америчког друштва тако и медија уопште. Најважнија новина била је свакако демократизација медија, постављање у центар обичног човека, уважавање и акцентовање свакодневних, *нижих* тема, а све то кроз упадљиву и допадљиву сценографију. Све је у емисији, од реторике до визуелности, потчињено једноставности, јасноћи и недвосмислености. Оно чиме токшоу оперише јесу репрезентације и то културалне (постоје у домену културе, језика, забаве, уметности) које би требало да, у најмању руку, усмеравају и конституишу друштвене, емпиријске, свакодневне људске појавности,⁷ а то је управо оно што ова ТВ серија претендује да учини. Својим репрезентацијама жене, женске сфере и женскости, ова серија има за циљ да постави један другачији модел. У атмосфери спонтаног окупљања неколицине пријатељица, теме локалне важности, дискутабилне и проблематичне јавне српске сфере, пребацују се кроз медијатор конструисане личности, чинећи их тиме питањем од домаће, личне важности. Тиме ова емисија има за циљ да формира конструкцију одговарајућег модела представнице рода која ће извршити трансформацију теме националног и јавног у питања личног, емотивног и, претпоставља се, женског домена, односно модела који ће одредити женску варијанту националног. Овај процес дешава се даље помоћу различитих стратегија, од одабира одговарајућих тема, истицања извесних кодова, транспарентности ликова, до заузимања пожељних позиција.

Транспарентност као кључна одлика формирања модела

Постављање јаким идентитета у центар пажње директно би требало да утиче на идентификацију публике а самим тим и на њену интерпелацију. Утврђено кроз токшоу правила, жене би требало да се окупљају око својеврсног центра оличеног у водитељки-домаћици. Она контролише саржај, усмерава публику, гради норму. Она је модераторка емисије, као и модератор у процесу енкодирања и декодирања порука које државни идеолошки апарат шаље. Њена телевизијска персона стога мора бити дефинисана и јака.

Транспарентност се издваја као једна од најважнијих одлика ових вештачких идентитета. Ова особина текстова (а овакав идентитет можемо схватити као својеврсни

⁷ Цули Дачи, „Телевизија, репрезентација и род“, у *Трећи програм* 150, 2011, 79.

текст) може се посматрати на више начина. У овом случају најбоље се разумева као „прозирно, светло и луцидно, пробијајуће и јасно, како у дословном смислу пошто омогућава да се нешто види кроз нешто, тако и у фигуративном смислу разумљиве манифестације значења”.⁸ То се постиже вештим енкодирањем које би, у најбољем случају, публика требало да тумачи у доминантном коду,⁹ односно поједностављивањем или центрирањем одређених особина лика које ће се издвојити као кључне у процесу идентификације. Неки аспекти приватног живота наглашени су управо како би се уобличио представа. Чини се да је пет комбинација особина и темперамената била идеална мера за покривање српске женске публике.

Телевизија „Прва”, међутим, емисију најављује овако: „Са одабраним гостима, тв даме Ивана Зарић, Наташа Ристић, Марија Килибарда, Маја Волк и Ирина Радовић укрстиће ставове на сваку тему. Уз бритке, брзе, духовите коментаре, пет мудрих жена ће претресати садржаје који су изазвали највише реакција и коментара српске јавности. Говориће о ономе што нас мучи, интригира, шокира, засмејава... Забрањених тема нема.” Први део најаве односи се на тематику и поетику садржаја, док нас други наводи на помисао о спонтаности и диверзитету, који ће касније бити шире тумачен. „Међусобно различите по карактеру, годинама, животном искуству и начину живота, ове жене својим ставовима сигурно неће никога оставити равнодушним.”¹⁰

Овако изгледа доминантни код, у ширем смислу, на чијој ће се основи формирати шири концепти тумачења рода, јавне сфере и националног. Даљом анализом ових телевизијских персоне, категорија у којима се крећу и позиција са којих говоре, наилазимо на основе са којих се, и помоћу којих се, постављају параметри рода. Као и на почацима телевизије, жена је сведена на пожељну варијанту, она међутим сада није само домаћица и мајка, већ конструисан стереотип комбинован од више јединки. Под маском различитости и особености већег броја водитељки, овај стереотип јасно наглашава каква је нова жена. Она је увек, без обзира на старосно доба, пословна, свестрана, успешна, и, уз то и мајка. Она је негована и атрактивна, сексипилна и модерна, али и религиозна и посвећена дому, заинтересована и активна у питањима од јавног значаја (геј парада, насиље у школи,

⁸ Skot Robert Olson, „Hollywoodska planeta: Globalni mediji i kompetitivne prednosti narativne transparentnosti“, у *Трећу програм* 150, 2011, 47.

⁹ Ibid, 49.

¹⁰ „Жене”, <http://www.prva.rs/sr/program/series/6/%C5%BDene.html> (преузето 22. 8. 2013)

сексуално васпитање). Може се рећи да је нова родна улога анализирана на овом примеру прилично захтевна. Чини се да је освојена извесна слобода у виду каријере или слободе мишљења о питањима од јавног значаја, но, репресија и родни диктат крије се управо у овом стереотипу. Њен нови лик огледа се управо у политици државног идеолошког апарата који је конструирао: и Косово и Европа, и традиционална и модерна, и каријера и породица, и мајка и секс симбол.

Нови родни модел

Сходно популарности емисије закључује се да су „Жене” пронашле пут до жељене публике. Да ли је томе допринела велика жена састављена из пет делова и ко је заправо она? По годинама обухвата распон од тридесетак година (Марија Килибарда, рођена 1980. године) до зрелих година (Маја Волк, рођена 1959. године). Оваква старосна структура водитељки последица је жеље да се придобије што шири публика, да се покрију различита доба у животу жене, а самим тим и искуства која та доба носе. Ипак, четири од пет водитељки су у годинама од тридесете до четрдесете, што представља доба у коме се жена остварује у различитим улогама, пољима живота.

Брачни статус водитељки је разнолик: две од пет су удате (Ивана Зарић и Наташа Ристић), две су разведене (Маја Волк и Ирина Радовић); све су мајке, осим Марије Килибарде која то *joш* увек није. Брак као институција и пратеће материнство стоје као једна од најодрживијих догми српског друштва. Било као форсирани вид породице схваћене као јединице друштва и нације, или као света тајна у складу са новим таласом религиозности, ова женска улога поставља се као неприкосновена. Диверзитет брачног статуса који се овде примећује може се тумачити као жеља да се покрију искуства и самих жена које чине циљну групу.

Трећи аспект је најочигледнији: четири од пет водитељки изузетно су атрактивне и поред тога, њихов изглед се истиче како изазовном и минималном гардеробом, тако и кадровима који често наглашавају голе ноге или деколте. Ово се може тумачити на више начина: као понуда мушкој публици (под доминантном хетеросексуалном претпоставком) обнаженог тела жене која се са својим пријатељицама управо бави важним темама из јавног живота; као вид дискредитовања; као скретање пажње на то да упркос амбициозно

одабраном садржају постоји нешто упадљивије и важније; или је то можда порука женама, усмеравање, васпитање, поставка идеалног модела савремене жене чији је концепт неодвојив од телесног и сексуалног аспекта као и аспекта материјализма и потрошње. Такође, данас готово да се не може избећи императив сексуализације женског тела у медијима, јер би ускраћивање тог фактора свакако утицало на рејтинг емисије.

Текст у ужем смислу чине ставови које водитељке заузимају и карактеристичне улоге које даље уобличују нови родни модел. Њихова комуникација о датој теми најчешће функционише као фокус група у којој се могу препознати неки заједнички кодови: забринутост за омладину, истицање породичних, традиционалних, националних и религиозних вредности, доминација хетеросексуалности, личне референце и аутореферентност на матичну телевизијску кућу. Овде примећујемо да овакви сентименти упућују на фигуру Идеалне Мајке¹¹ као замишљеног квалитета гледатељке, с тим што се мајка у овом специфичном случају посматра шире, као мајка нације, јер су друштвена и национална питања та на којима се примећују материнске особине.

Када се анализирају особине који карактеришу водитељке и које покушавају да конституишу нови родни модел, види се да готово увек четири од пет имају пожељну особину, статус или карактеристику, док једна остаје изван, стварајући привид диверзитета. Тако можемо закључити да је Она средњих година, остварена као мајка, удата или са браком иза себе, атрактивна. Њихови ставови или тачније доминантни ставови групе, јесу позиције са којих се посматрају друштвени феномени преточени у дневне теме.

Женске теме

Овакав модел жене, поред тога што одређује каква би припадница рода требало да буде, такође усмерава ка темама којима би она требало да се бави и на одређени начин. Брижљив одабир тема, по својој идеолошкој усмерености, и начин њиховог третирања, прати кодове који су претходно анализирани кроз телевизијске персоне водитељки. Жена овде није више везана искључиво за домаћинство, кулинарство, занатске и ниже

¹¹ Annete Kuhn, „Women Genre`s: Melodrama, Soap Opera and Theory”, у *Feminist Television Criticism: A Reader*, уреднице Charlotte Brunsdon и Lynn Spigel, Milton Keynes: Open University Press, 2007, 230.

уметничке форме, одгајање деце, здравство, препарате за негу и лепоту, на које смо навикли када критикујемо телевизијске репрезентације женског рода. Она је пре заинтересована за питања социологије и психологије, па и политике, и то на два начина. Или као сферу живота која утиче на претходне домене (како је пад животног стандарда у Србији повезан са насиљем у школама, како стрес и каријера онемогућавају жену да води рачуна о свом изгледу...) или се пак теме од јавног значаја провлаче кроз *типично* женски сензибилитет (ројализам у Србији кроз призму бајке, политичари чије је извињење емотивни гест а не политички корак...).

Често се, даље, кроз третирање теме, пре сваког исказа или става наглашава позиција са које се говори, на пример: "Ја, као мајка..", "Ја, као супруга..", "Ја, као жена са каријером...". Овим се, како утврђује једна од категорија које су дефинисане као доминантни чиниоци репрезентације, утемељује и у искуству став који ће бити изнесен. У даљем тексту биће анализирано неколико кључних тама које су заступљене у ТВ серији „Жене“. Издвојене су оне емисије које се баве породицом, браком и родитељством, религијом и традицијом и са друге стране оне које обрађују питања женске самосталности (single девојке) као и каријере и потрошње.

У уводном делу епизоде *Срећна породица*¹² емитоване 12. 01. 2013, Ивана Зарић се пита да ли је породица и даље основна ћелија друштва, и шта се десило са традиционалном вишегенерацијском породицом. Овде видимо забринутост за традиционалне вредности, као и контрастно позиционирање старо – ново. Тема емисије ближе одређена јесте како своју породицу учинити успешном и срећном, а гости у студију су психотерапеут (не психотерапеуткиња) Невена Чоловска Херцог, и породица двоје познатих српских личности као пример. Пре доласка гостију водитељке међу собом дискутују о теми, истичући личне ставове о важности породице, типовима породице итд. Маја Волк се истиче проблематизовањем породице, али то се завршава само на површинском нивоу, јер друга водитељка преузима реч. Даље, психотерапеуткиња говори о типичним породичним проблемима у Србији, односима који су карактеристични за овдашње породице, начинима њиховог решавања, док водитељке то подржавају потпомогнуте властитим ставовима или искуствима. Наташа Ристић на тему проблема

¹² „Жене“: *Срећна породица*
<http://www.prva.rs/sr/program/emisija/story/21440/%C5%BDene%3Cbr%3ETema%3A+Sre%C4%87na+porodica.html> (преузето 17. 11. 2013)

слушања међу члановима породице признаје како не слуша своје дете, Маја Волк такође дели пример из свог живота. Помиње се чак и хороскоп што баца сенку на претходно изречене стручне савете психотерапеуткиње. Гости су породица Срећковић, Марија Срећковић Савић, инструкторка фитнеса, њен супруг Александар Срећковић Кубура, глумац, и двојица синова, седамнаестогодишњи Алекса и тромесечни Вања. Чланови породице даље говоре о браку, жртвовањима, изазовима породичног живота поред успешне каријере као и о подели обавеза. Супружници саветују родитељство у млађим годинама. Ту препознајемо претходно поменуте кодове.

Следећа анализирана епизода емитована 04. 05. 2013,¹³ још је индикативнија јер у себи спаја традицију, религиозност, дакле, специфичан систем вредности, и опет породицу и родитељство као неодвојиво од претходног. У уводној дискусији међу водитељкама истиче се погодност предстојећег празника (Ускрс), како Наташа Ристић каже, без обзира на то да ли сте верујући или не, да се време посвети смиривању и размишљању о правим вредностима. Везивање хришћанског празника за праве вредности, које ће током епизоде бити ближе дефинисане, јесте важан идеолошки став.

Поводом Ускрса гости у студију су Ненад Илић и супруга Анастасија, некадашњи редитељско–глумачки пар, а сада поп и попадија. Такође, на сцени су и деца која украшавају јаја, тачније девојчице, јер како једна од водитељки истиче, дечаци у том узрасту имају нека друга посла и не воле пред камере. Овде се препознаје суптилно рано родно усмеравање. Такође, приметно је да су многе епизоде ТВ серије „Жене” које се посредно или непосредно баве породицом илустроване постављањем деце на сцену. Битан за ову анализу јесте говор Анастасије Илић који почиње објашњењем њене одлуке да одустане од глумачке каријере и посвети се нечему другом. „То друго је нешто што је везано за нашу данашњу тему, за Васкрс, то је оно што је суштина Васкрса, то је нови живот”.¹⁴ Овде видимо мотив напуштања каријере ради породице што је свакако један од важних кодова у анализи. Гошћа даље истиче како њена породица спада у пробуђене вернике, како су они претходно живели без додира са црквом чак и више него што је то случај данас. Из овог става може се потврдити теза о поновном буђењу религије и њеној

¹³ „Жене”: *Ускрс*

<http://www.prva.rs/sr/program/emisija/story/22614/%C5%BDene%3Cbr%3ETema%3A+Uskrs.html>

(преузето 17. 11. 2013)

¹⁴ Ibid.

важности у актуелној идеологији. Тада долазимо до споменутих правих вредности, где се експлицитно истиче став да је суштина у породичном окружењу и деци и да су најсрећнији они који имају доста деце.¹⁵ У даљем тексту отац Ненад Илић критикује имплементацију западњачких индивидуалистичких вредности на наше тле (за које су типични традиционално органско породично заједништво и осећај припадности народу), чији су производи усамљеност и робовање.

Са друге стране, епизоде попут *Сингл (single) девојке* (емитована 04. 02. 2012)¹⁶ показују нам другачији третман условно речено женских тема. Како Ивана Зарић најављује, тема јесте озбиљна а гошће ће бити уредница часописа *Story*, Беба Драгић, и сама сингл девојка, као и професор доктор Радмила Максимовић. После уводне дискусије пушта се прилог у коме Ирина Радовић у кафићу интервјуише четири познате младе жене које немају партнере. Оне причају о проблемима сингл девојака као и мушко-женским односима. Наводе да су васпитане да буду самосталне, економски независне а да мушкарци траже управо супротно. Једна од њих наводи како је традиционална и конзервативна и како верује да мушкарац треба да буде тај који је ловац, мужјак, који ће да је заводи, уз додатак да то наравно не подразумева „материјалне ствари”.¹⁷ Даље аргументе изговара после опаске да не жели да звучи ни шовинистички ни феминистички. Разговор са сингл девојкама завршава се закључком да ће уколико не нађу мушкарца свог живота усвојити дете. Разговор у студију са уредницом Бебом Драгић наставља се у истом кључу. Закључује се да су сви ваљани мушкарци сад већ заузети, скинути са тржишта, док су садашње сингл девојке радиле на себи и свом образовању. Провлаче се кодови несташице мушкараца, биолошког сата, и што је најважније, чињенице да образоване жене и оне са каријером наилазе на проблем самоће. Овакав став ја антифеминистички јер подразумева да је жена освајањем слободе у виду образовања и каријере себи одузела нешто много битније. Друга гошћа се поред академске каријере бави емотивним посредовањем и у закључку истиче два битна става: да жена не сме да покаже своју

¹⁵ Ibid.

¹⁶ ”Жене”: *Сингл девојке* <http://www.prva.rs/sr/program/emisija/story/16547/%C5%BDene+-+Tema%3A+Singl+devojk.html> (преузето 17. 11. 2013)

¹⁷ Ibid.

вредност и да се за правог човека мора отићи на крај света (мисли се на селидбу за мушкарцем и ради мушкарца).¹⁸

У епизоди *Стреси стрес*, емитованој 05. 05. 2012,¹⁹ као и обично на почетку водитељке дискутују између себе на актуелну тему. Све ће се сложити да су под стресом од посла, активног живота и мањка времена. Гости су поново психотерапеут Невена Чоловска Херцог и Марина Перaziћ која илуструје тему из личног искуства. После стручног упознавања са појмом стреса, реч преузима Марина Перaziћ која говори о својим личним успонима и падовима, селидби у Америку, разводу, прекиду каријере и начину на који она превазилази стрес. Такође говори о свом схватању психосоматских болести, што је кôд лаичког мишљења, препознат у критикама споменутог жанра као један од кључних фактора банализовања и текста и контекста. Даље помиње технике популарне психологије и самопомоћи које она користи, што се може тумачити као тековина савремених, условно речено западњачких модела понашања. Индикативан је и прилог са заједничког одмора водитељки и њихових породица на планини Рудник, који их на фотографијама приказује у радној атмосфери, са лаптоповима и илуструје немогућност да се савремена жена одвоји од посла чак и на одмору и упркос молбама своје деце. Ова епизода можда најбоље показује ону другу страну женског света: оптерећеност каријером, тешкоће балансирања свих животних улога жене и немогућност да се са тиме изађе на крај.

Од епизода уже друштвено ангажованих као што су *Живот са сидом*, *Бахати возачи*, *Друштвена одговорност*, *Терор средине* итд. издваја се као битна епизода *Права жена*. Гошће су државна секретарка у Министарству рада и председница савета за родну равноправност Снежана Лакићевић Стојачић и Мирјана Станковић, медицинска сестра Ромкиња. У епизоди се осврћу на насиље над женама, дискриминацију на послу, чује се потресна исповест жене која је претрпела насиље. Ипак, о томе се прича из позиције забринутости за неког другог, јер како водитељке наводе, оне се никада нису осетиле дискриминисано (осим Маје Волк), те се ствара привид да је дискриминација резервисана за Ромкиње, економски зависне жене или оне које су починиле погрешан избор партнера.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ „Жене”: *Стреси стрес* <http://www.prva.rs/sr/program/emisija/story/17871/%C5%BDene+-+Tema%3A+Stresi+stres.html> (преузето 17. 11. 2013)

Анализа преовлађујућих тема говори управо о именовану битних аспеката женског живота и то кроз двојаку призму: традиционалну и савремену. Ова два принципа покушавају да се сажму као делови искуства савремене српске жене а одабране теме као поље њених интересовања. Улога водитељки је круцијална а гости су готово увек двојаки: са једне стране стручњаци/стручњакиње који представљају глас науке и тиме дају валидност тексту, а са друге подједнако познати или, пак, људи из народа, који говоре из личног искуства. У случају познатих гостију препознаје се тенденција селебритизације, а у случају анонимних људи препознаје се тенденција ка демократизацији медија. У доминантном кôду ово би требало да буде емисија креирана од жена за жене чије теме актуелизују потребе и интересовања припаднице рода и дају им глас у јавности. Но, може ли се ово, наизглед изненадно пуштање женског рода у јавну сферу, у средини која је, тврди се, доминантно патријархална, чинити као освајање слободе? Занемаривањем квантитативне заступљености женског рода на телевизији и дубљим разматрањем овог новог родног модела, види се да је став самих жена у игри репрезентације погрешан. Из ове емисије се, за почетак, нема шта научити. У непрекидним изношењима личних ставова водитељки и гостију банализује се и минимализује свака евентуално тачна и продубљенија информација. Кроз емоције, емпатију, сажалење или сензацију провлаче се социјални феномени које би требало проблематизовати и третирати стручно. Опрезност и пажљивост према државном апарату зауставља критику и проблематизовање одређеног феномена и задржава разговор на сигурној дистанци.

Есенцијализам и бинарност

Често се у овој емисији користе фразе које истичу особености рода, уопштавају родне особине и тиме покушавају да поспеше препознавање и идентификацију публике. Наиме, водитељке заступају чврсто есенцијалистичко становиште рода, посебно га истичући изјавама типа: „Ми као жене...“, „Ми, жене смо емотивније...“, „Жене као жене више воле...“ Такође је веома битно да публику у студију чине искључиво жене. Есенцијализам у овом случају може бити врло опасан јер заузимањем такве позиције поставља јединку у шири контекст рода, предочавајући да постоји нешто неодређено,

мистично, непроменљиво и дефинитивно што нас карактерише, и да уколико се не препознајемо у тој конструисаној суштини можемо бити само искључени/не.

Друга позиција проистекла из прве јесте кретање у бинарно опозитним појмовима. Телевизија и јесте медиј који покушава да шаблонизује и поједностави слику света, па тако и сложену структуру рода, на пример. Но, док се неке телевизијске куће отварају према категоријама до сада искљученим из телевизијске репрезентације, ТВ „Прва“ задржава проверену шему јасних и неприкосновених подела на мушки и женски текст. На примеру анализираних емисија жене се не могу сматрати искључене. Оне су у публици, оне су на позорници, оне су у прилозима, што указује да проблем није квантитативне него квалитативне природе. Из анализе текста у ужем смислу, очигледно је да водитељке често заузимају позицију другости, есенцијалистичке супротности од мушког пола/рода и у складу са тиме дефинишу себе и публику у оквиру лаичког схватања рода и општих места концепције женскости. Бинарна подела је толико јака да се све што би пореметило искључиво особено хетеросексуално женско или мушко, посматра потпуно изван категорије рода или пак као феномен.

Ко стоји иза новог родног модела жене

„Важно је имати на уму да су репрезентације произведене и да циркулишу у одређеном контексту значења, али да њега одређује систем моћи, који нуди легитимитет неким значењима, те се неке идеје и значења постављају као доминантна, док се друга цензуришу.“²⁰ Изградња новог стереотипа није се десила одједном и за њу није одговорна само телевизијска кућа или уредници емисије „Жене“. Овај токшоу је само још један од покушаја да се шаблонизује проблематично питање женског рода у културном оквиру државе. Ипак, мора се узети у обзир да се идеологија не може приписати доминантној класи која путем својеврсне завере поставља лажну слику о свету,²¹ па тако и о роду. Овде

²⁰ Дубравка Ђурић, „Појам репрезентације, језички обрт, текстуализација и идеологија у студијама културе“, *Зеничке свеске* 11, 2010/11, 44.

²¹ Marina Caramago Heck, “The ideological dimension of media messages”, у *Culture, Media, Language*, уредници Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe и Paul Willis (Birmingham: Centre for Contemporary Cultural Studies, University of Birmingham, 1974), 110.
http://web.fmk.edu.rs/files/blogs/2010-11/MI/Med_kul_razl/Marina_Camargo_Heck.pdf (преузето 20. 8. 2013)

се, наиме, ради о далеко сложенијим односима и акцијама које не долазе одозго, већ се рађају и трају у самим структурама, односно односима, док у прилог свему томе иде релативност саме реалности и њена *спремност* да јој се идеологијом придода смисао. Тако се много тога доводи у питање у средини која се са једне стране представља као традиционалистичка, патријархална, а са друге покушава да се докаже достојном за струјања двадесет првог века. Подељена и двојака идеологија тражи и ствара дискутабилне моделе идентификације. У ствари, овај модел можда и није тако промашен. Својим двојним параметрима сигурно обухвата ширу публику него један дефинитиван идентитет који све остало искључује. Са „Женама” се може идентификовати и домаћица и жена од каријере, отуд широки и контрастни идентитет који пружа више опција, макар за делимичну идентификацију.

Када би се употребила позната синтагма о Србији као држави на размеђу, граници између истока и запада, данашње родно одређење савршено би се уклопило у тај опис. Док са запада стиже велико женско питање о избору између породице и каријере, док се опицавају искуства промискуитета кроз медијске моделе понашања, чини се да је овдашња средина више збуњена него подељена. Не тако давно постојала су нека друга неписана правила о понашању жене, те се чини да се промене дешавају нагло, агресивно и бљештаво а као простор тих промена препознају се медији. Услед захтеваног задатака да се репрезентација рода изједначи са потребама политике, родни модел који овде видимо покушава да помири локалну традицију са светским/западњачким/европским параметрима наводно ослобођене жене, конзументкиње новца, робе и секса. Тако је овде уместо избора између две опције сугерисано прихватање и балансирање обе. Српска жена, зато, данас седи на две столице покушавајући да задовољи обе варијанте, уз све чешће конфликтне ситуације које прате овакве захтевне идентитете. Овде се дешава оно што Сузан Фалуди (Susan Faludi) описује као наводну последицу ослобођења жена. Наиме, свеprisутни и форсирани мит да је феминистичко ослобођење донело женама само незадовољство и свеопшту неиспуњеност јесте последица колико *backlash*-а (тешко преводив термин који се односи на политичке и медијске тенденције да се осујете резултати и освојене слободе женског покрета, коришћењем неутемељених истраживања или форсирањем негативних модела ослобођене жене), толико и погрешно схваћеног права избора. У немогућности да се ослободе традиционалних улога многе жене додале су себи још неколико улога, а

последица тога неминовно је незадовољство. Као кривац препознат је феминизам. Локалне репрезентације, које су овде у питању, комбинују обе улоге, уз обавезно прихватање тог незадовољства као нечег неминовног и нужног, као есенцијално женско бреме, метафорички речено као крст који се носи због излета у феминизам.

Поставља се питање коме је потребна оваква жена. Суштински је потребна држави у свим својим аспектима. Као мајка нације, као чуварка традиционалног, али и као радна снага, сексуални објекат и субјект, политичко биће и конзументкиња. Она је такође и васпитни апарат који кроз ставове изнете са привидне позиције личне произвољности поставља норматив мишљења пожељан држави. Јер, ТВ серије типа „Жене” управо покушавају да обухвате што ширу публику и успоставе извесне параметре као нормалне, постојеће и пожељне. Нова жена у себи покушава да ослика замишљену женску српску заједницу управо тим различитим а истим идентитетима. Стога она и шаље поруку и поставља идеал који би требало мање или више да буде достигнут како би се објединило то национално женско тело, како би се одредило каквом женом се располаже и у које се сврхе даље она може употребити.

Ово се међутим не поставља као однос моћи, са једне стране, патријархалног мушког принципа државе у односу на потлачену категорију жене, него као глобална тежња државног идеолошког апарата да проучи, категоризује те управља обележеном категоријом.

Свака национална телевизијска кућа, сходно својој уређивачкој политици, на одговарајући начин, одговориће на доминантну идеологију. Ово је најлакше пратити у информативном програму (вести) али ни други жанрови не заостају. Постоји читав низ приватних сфера које морају подлећи овим променама. Стога су многе емисије које се наизглед не баве политиком у ужем смислу, у ствари дубоко идеолошки обојене. У ТВ серији која се обраћа женској публици помоћу многих фактора покушава да се преформулише, поново изгради, васпита категорија женског рода и женскости у складу са државном идеологијом а то се дешава одабиром водитељки као медијатора у ужем смислу, избором тема, односно области које се морају обухватити идеологијом, тако и гостима стручним или нестручним који ће све ово показати примером из науке или личног искуства. Уредници ТВ серије „Жене” свакако да су осетили прави тренутак да се покрену велика идеолошка питања и да се укључе у креирање одговарајуће представнице женског

рода. Уколико се српска жена препозна у спорној ТВ серији, уколико токшоу задовољи њене потребе, у том случају имамо затворен круг између државног идеолошког апарата и његове циљне групе.

Закључак

Како је познато да медији окупљају и конституишу националну породицу око извесних тема и репрезентација²² стварајући тиме однос према емитованоме, тако они самим тим и постављају извесне националне нормативе. Национални празници, политичка питања и питања од јавног значаја неминовно интерпелирају припаднике нације, као публику и као активне учеснике у изградњи националног идентитета. Нација као конструисана заједница има своје кључне идентитете у којима се припадници препознају мање или више, она тежи да моделом обухвати и дефинише што већи број популације како би се њоме лакше манипулисало. Такви конструисани модели се, иако променљиви и проточни, представљају као дефинитивни и константни. Када се сам апарат моћи креће у логици есенцијализма и опозитних бинарности, може се очекивати да ће се кретати и у типично мушким и типично женским категоријама. Ако породица представља јединицу друштва/нације а она се, даље, састоји од мушкарца, жене и њихове деце, један од основних националних задатака свакако мора бити одређивање чинилаца основне јединице. Стога се категорије мушког и женског рода могу схватити као круцијалне у функционисању апарата моћи. Шаблонизовање и постављање у једну категорију ограничену родом и његовим наводним карактеристикама, јесте репресиван идеолошки чин.

Данас када се комуникација дешава посредством разних облика медија, пожељни идеал ове категорије диктира се на другачији начин. И опет на преласку у другачије друштвено уређење, спорна категорија жене налази се на размеђи. Политика репрезентације намеће модел који као да представља слику државне политике у малом. Телевизија је постала конзуметнтска и комерцијална и она тражи и васпитава своје потрошаче и потрошачице. Овај медиј као да је своје златне почетне америчке моделе

²² David Morley, „Broadcasting and the Construction of the National Family“, у *The Television Studies Reader*, уредници Robert C. Allen и Annette Hill (London; New York: Routledge, 2004), 419.

шездесетих година двадесетог века тек сад применио на ову спорну средину. Робни фетишизам, стога претварање у робу свих аспеката живота од секса преко религије и лепоте, тражи конзумента/конзументкињу. Жена није искључена из телевизијских репрезентација. Она је заправо њој намењена као медиј који је везан за потрошњу а не производњу. Телевизија, односно идеологија иза ње, есенцијалистички претпоставља жену као непотпуну, у жудњи за допуњавањем разном робом, у константном незадовољству и потреби за поправљањем и усавршавањем. А како се српска жена односи према свему томе? Судећи по репрезентованим идеалима она је збуњена, чека да се јавна сфера изјасни о њој те да је објасни и формира. Стога и потреба за емисијама типа „Жене”, стога гласно изјашњавање наводно личних а пожељних статуса и категорија, стога есенцијалистичко и бинарно третирање јавне сфере.

Проблем у питању форме оваквих текстова чини се да настаје услед преузимања, у тежњи за новим друштвеним поретком, условно речено *западњачког* модела комерцијалне, конзументске, капиталистичке телевизије и примењивањем њених метода на публику другачијег културног и политичког залеђа. Но ова препрека бива врло брзо превазиђена. Питање садржаја је то које на дуже стазе гради управо тај дискутабилни родни модел. Касно је да нова српска жена буде потпуно под диктатом робе, она мора да пригрли *запад* али и да оправда *исток*. Али, како се слажу Српска православна црква и слободни секс, како се посветити дому, породици и каријери, како бити свесна, савесна, брижна како у питањима око властитог дома тако и нације? Нова жена какву је кроз ову и њој сличне емисије видимо јесте мајка и љубавница нације. Посвећена јавним питањима, колико и личним проблемима, она размишља глобално а делује локално.

Остаје да се види колико ће нова српска Маријана заживети, односно хоће ли се тај захтевни модел примити на овдашње тле. Може ли у себи помирити опречне и дискутабилне захтеве идеологије и политичких прилика и колико ће још токшоу емисија, ријалитија и мејк-овер-а (make-over) морати да протече медијем телевизије док она заиста не оживи у свој својој конфликтности и неистинитости конструисаног идентитета.

Литература

Abt, Vicky и Mustazza, Leonard. *Coming After Oprah: Cultural Fallout in the Age of TV Talk Show*. Bowling Green: Bowling Green State University Popular Press, 1997.

Алтисер, Луј. *Идеологија и државни идеолошки апарати*. Лозница: Карпос, 2009.

Дачи, Цули. „Телевизија, репрезентација и род“. *Трећи програм* 150 (2011): 76-96.

Ђурић, Дубравка. „Појам репрезентације, језички обрт, текстуализација и идеологија у студијама културе“. *Зеничке свеске* 11 (2010/11): 31-50.

„Жене“, <http://www.prva.rs/sr/program/series/6/%C5%BDene.html> (преузето 22. 8. 2013)

Kuhn, Annette. “Women Genres: melodrama, Soap Opera and Theory”. У *Feminist Television Criticism*. Уреднице Charlotte Brunson и Lynn Spigel, 225-234. Milton Keynes: Oxford University Press, 2007.

Мител, Џејсон. „Културолошки приступ теорији телевизијских жанрова“. *Трећи програм* бр. 150 (2011): 18-31. <http://www.radiobeograd.rs/download/Casopis/broj150.pdf> (преузето 21. 8. 2013)

Mittel, Jason. “Audiences Talking Genres: Television Talkshow and Cultural Hierarchies”. *Journal of Popular Film and Television* 31 (2003): 36-46.

Olson, Skot Robert. „*Holivudska planeta: Globalni mediji i kompetitivne prednosti narativne transparentnosti*“. *Трећи програм* 150 (2011): 34-59.

Shattuc, Jane. *The Talking Cure: TV Talkshow and Women*. New York: Routledge, 1997.

Faludi, Susan. *Backlash: Undeclared War Against American Women*. New York: Three Rivers Press, 2006. <http://gendersexandsocmvmnts.files.wordpress.com/2011/02/faludi-susan-backlash-the-undeclared-war-against-american-women-three-rivers-press-19912006.pdf> (преузето 22. 8.2013)

Heck, Marina Caramago. “The ideological dimension of media messages”. У *Culture, Media, Language*. Уредници Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe и Paul Willis, 110-116. Birmingham: Centre for Contemporary Cultural Studies, University of Birmingham, 1974. http://web.fmk.edu.rs/files/blogs/201011/MI/Med_kul_razl/Marina_Camargo_Heck.pdf (преузето 20. 8. 2013).

Morley, David. “Broadcasting and the Construction of the National Family”. У *The Television Studies Reader*. Уредници Robert C. Allen и Annette Hill, 418-441. London; New York: Routledge, 2004.

Спаркс, Колин „Глобално, локално и јавна сфера“. *Трећи програм* 150 (2011): 60-75.
<http://www.radiobeograd.rs/download/Casopis/broj150.pdf> (преузето 21. 8. 2013)

UDC
316.774/.776:305(497.11)"2013"
305-055.2:316.752(497.11)
Brief or introductory paper

Iva Mulić
Faculty of Media and Communication
Singidunum University,
Belgrade

“Women”: A New National Gender Model and the Representation Politics

The paper interprets the media construction of a new gender model of woman in Serbia as a consequence of a change of dominant national ideology. An example is found in a talk show “Women” and the analysis is focused both on the traditional elements of the genre (its unbreakable connection to the idea of femininity and female public) and on the novelties which this particular talk show produces.

Keywords: gender model, representation, ideology, talk show